

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Για να απαντήσει κανείς στο ερώτημα, ποιος είναι ο ρόλος των διανοουμένων της εποχής μας, πρέπει να έχει διευκρινίσει τι εννοεί με τον όρο "διανοούμενος".

Συνήθως προϋποθέτουμε ότι ένας διανοούμενος πρέπει να είναι ένας άνθρωπος μορφωμένος. Όμως κάθε μορφωμένος δεν είναι και διανοούμενος. Από τον διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς να έχει πλούσιες γνώσεις, να είναι καλλιεργημένος ή να κατέχει μια ειδικότητα. Γιατί ο διανοούμενος είναι, όπως δηλώνει και η λέξη, ένας άνθρωπος, που διανοείται κι αυτό σημαίνει, ότι είναι ένας άνθρωπος, που δεν δέχεται τα πράγματα, όπως του προσφέρονται, αλλά τα περνά μέσ' από τη δοκιμασία της δικής του **διάνοιας** - είναι με άλλα λόγια ένα πνεύμα κριτικό όχι μόνο σε ό,τι αφορά τους άλλους αλλά και σ' ό,τι αφορά τον εαυτό του.

Η κριτική στάση του διανοούμενου τον συνδέει με την **διαμαρτυρία**. Επειδή ασκώντας κριτική δεν **συμβιβάζεται** με τα καθιερωμένα, ο διανοούμενος επαναστατεί και διαμαρτύρεται. Το καθιερωμένο σε όλους τους τομείς μοιάζει να είναι ένα σύστημα προσαρμογής δοσμένο από πριν, που λειτουργεί σαν ένας μηχανισμός. Ο διανοούμενος στη δεδομένη περίπτωση αντιπροσωπεύει το πρόσωπο, που αντιστέκεται στον μηχανισμό των θεσμών. Η διαμαρτυρία του είναι μια στάση αρνήσεως, όμως αποτελεί προϋπόθεση για μια θετική αντιμετώπιση, γιατί αίρει την παθητική αδιαφορία, με την οποία οι μάζες δέχονται τα πράγματα.

Η κριτική στάση εξ άλλου προβαίνει μέσ' από μίαν απόσταση. Σε μίαν εποχή σαν τη δική μας, που ο άνθρωπος δεν έχει σχεδόν άλλη εκλογή παρά μόνον ανάμεσα στο πνεύμα της συλλογικής συμπεριφοράς ή της απομόνωσης, το να πάρει κανείς απόσταση από τα πράγματα είναι δύσκολο: γιατί απόσταση αφ' ενός σημαίνει διάσταση προς την παθητική προσαρμογή, αφ' ετέρου όμως δεν σημαίνει και ρήξη με την πραγματικότητα.

Ο διανοούμενος έχει την δύναμη να αποσπάται από τα πράγματα - τις πολιτικές θέσεις, τις καλλιτεχνικές τεχνοτροπίες, τα αξιώματα της συμβατικής ηθικής, τους κοινωνικούς θεσμούς και τα λογής συνθήματα, όχι για να μείνει έξω από την πρακτική ζωή αλλά για να αναμετρηθεί μαζί της.

Η θέση του διανοούμενου μοιάζει κατά πολύ μ' εκείνη του Σωκράτη. Ξεχωρίζοντας από τους πολλούς δεν είναι ένας επαίτων¹, δεν είναι ο ειδικός μιας τέχνης, αλλά αυτός, που ανοίγεται προς το όλον κινδυνεύοντας όμως να χαθεί μέσα στην αοριστία. Για να μη χαθεί μέσα στην αοριστία - την ανεύθυνη θεωρητικολογία - διανοούμενος σήμερα χρειάζεται πάνω απ' όλα μίαν υπεύθυνη περισυλλογή. Ο διασκορπισμός της εποχής μας δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση, αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά, που του προσφέρονται στον τομέα της διαβίωσης ή της ψυχαγωγίας.

Για την περισυλλογή του αυτή, που είναι διπλή, δηλ. αφορά τα γύρω του και τον εαυτό του, ο διανοούμενος της εποχής μας έχει λοιπόν να παλαίψει σκληρά. Η περισυλλογή του δεν είναι μια ασκητική φυγή, είναι μια υπεύθυνη περισυλλογή, που κατορθώνει να ξεπεράσει την επικαιρότητα και να προσδώσει στη στιγμή το βάθος της μνήμης και του σχεδιασμού. Τον διανοούμενον, αν είναι ζωντανός πνευματικός άνθρωπος, δεν τον **ενδιαφέρει** τόσο το παρελθόν και το μέλλον όσο το παρόν. Το παρόν είναι αυτό, μέσα στο οποίο δοκιμάζεται.

(Κώστα Π. Μιχαηλίδης, Οικείωση και Αλλοτριώση, διασκευή)

ΘΕΜΑΤΑ

A. Για την προετοιμασία μιας ομαδικής εργασίας στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας, διάβασες το παραπάνω κείμενο. Να γράψεις μια περίληψη του κειμένου αυτού, με την οποία θα ενημερώσεις τα άλλα μέλη της ομάδας σου για το περιεχόμενό του (80-100 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Να αναπτύξετε σε 60-80 λέξεις το νόημα του παρακάτω αποσπάσματος του κειμένου: "**Ο διασκορπισμός της εποχής μας δεν εμφανίζεται μόνο μέσα στην αύξουσα εξειδίκευση, αλλά και μέσα στην καταναλωτική συνείδηση του σημερινού ανθρώπου στη σχέση του με τα αγαθά, που του προσφέρονται στον τομέα της διαβίωσης ή της ψυχαγωγίας.**"

Μονάδες 5

B2. "**Συνήθως προϋποθέτουμε ... ή της ψυχαγωγίας.**" Για κάθε παράγραφο του αποσπάσματος αυτού να γράψετε έναν πλαγιότιτλο.

Μονάδες 5

B3. Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις με τη σημασία που έχουν στο κείμενο: **περισυλλογή, συμβιβάζεται, αοριστία, διαμαρτυρία, ενδιαφέρει, διάνοια.**

Μονάδες 6

B4. Ψυχαγωγία, τεχνοτροπίες: Να σχηματίσετε τέσσερις νέες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας για καθεμιά από ένα (διαφορετικό κάθε φορά) συνθετικό των παραπάνω λέξεων.

Μονάδες 4

B5. όμως, ή, γιατί, αλλά (το πρώτο του κειμένου), **με άλλα λόγια:** Ποια νοηματική σχέση εκφράζει η χρήση καθεμιάς από τις παραπάνω λέξεις στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου;

Μονάδες 5

Γ. Σας δίνεται η ευκαιρία, με αφορμή μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας, να συναντήσετε έναν διανοούμενο. Ποιες σκέψεις σας θα του εκθέτατε σχετικά με το πώς πρέπει να συμβάλλει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που απασχολούν σήμερα τη νεολαία; (Να καταγράψετε τις σκέψεις σας αυτές σ' ένα δοκίμιο πειθούς 500-600 λέξεων, το οποίο θα του επιδώσετε κατά τη συνάντησή σας.)

Μονάδες 50

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.

Ο Κ. Μιχαηλίδης στο δοκίμιό του διερευνά τα χαρακτηριστικά και το ρόλο των διανοούμενων. Θεωρεί ότι διανοούμενος δεν είναι ο απλώς μορφωμένος αλλά ένας άνθρωπος που κρίνει και αμφισβητεί, «επαναστατεί» απέναντι σε κάθε κατεστημένη αξία. Γι' αυτό αποστασιοποιείται από τα μαζικά πρότυπα της εποχής, χωρίς να απομακρύνεται από την πραγματικότητα, και ελέγχει το σύνολο των πολιτισμικών κατακτήσεων. Επιπρόσθετα δεν είναι ο ειδικός, ο «επαίων» αλλά εκείνος που αντιλαμβάνεται την ολότητα των φαινομένων και προστατεύεται από τον πλατειασμό με τη συνετή περίσκεψη. Αν και μοχθεί μέσα στις παρούσες συνθήκες κατορθώνει να συνδέσει το παρόν με τη μνήμη και το μελλοντικό σχεδιασμό. (100 λέξεις)

B1.

Η αλλοτρίωση, ο κατακερματισμός της προσωπικότητας προέρχεται καταρχάς από την παγίδευση του ανθρώπου στην εξειδίκευση, που αποτελεί τον κανόνα της εποχής για τη χειρωνακτική και την πνευματική εργασία. Όμως, άλλο τόσο σημαντικός παράγοντας για την απώλεια του προσώπου είναι η επικράτηση του καταναλωτικού πνεύματος καθώς αυτό δεν περιορίζεται μόνο στα υλικά αγαθά επεκτείνεται και στα πνευματικά, ιδιαίτερα στα έργα της τέχνης και της ψυχαγωγίας. Μετατρέπονται τα πνευματικά προϊόντα σε εμπορεύματα παράγονται και καταναλώνονται όπως τα υλικά αγαθά βαθαίνοντας την κρίση της εποχής.

B2.

2η παράγραφος: Ο διανοούμενος δεν είναι απλώς μορφωμένος αλλά διαθέτει κριτικό πνεύμα με το οποίο ελέγχει τα πράγματα.

3η παράγραφος: Αμφισβητεί το κατεστημένο, επαναστατεί απέναντι στους μηχανισμούς της εξουσίας και αφυπνίζει τις μάζες.

4η παράγραφος: Χωρίς να αποσκιρτά από την πραγματικότητα αμφισβητεί την παθητική προσαρμογή των μαζών.

5η παράγραφος: Η απόστασή του από τα καθιερωμένα του επιτρέπει την αμφιβολία γι' αυτά.

6η παράγραφος: Δεν είναι απλώς ο ειδικός αλλά εκείνος που, διατηρώντας την ολότητα της σκέψης, στοχάζεται υπεύθυνα.

B3.

περισυλλογή: περίσκεψη, σύνεση, αυτοσυγκέντρωση
συμβιβάζεται: υποτάσσεται, συμφιλιώνεται, υποχωρεί
αοριστία: ασάφεια, γενικότητα, γενικολογία
διαμαρτυρία: διαφωνία, αντίθεση, αποδοκιμασία

ενδιαφέρει: αφορά, νοιάζει, μεριμνά, απασχολεί
διάνοια: σκέψη, νους, πνεύμα
(Σημ.: εννοείται ότι τα περισσότερα συνώνυμα δίνονται ενδεικτικά, δεν απαιτούνται από την εκφώνηση)

B4.

ψυχαγωγία> ψυχή + αγωγή (άγω): ψυχανάλυση, ευψυχία
διαπαιδαγώγηση, μυσταγωγία

τεχνοτροπίες> τέχνη + τρόπος (τρέπω): τεχνολογία, λογοτεχνία
εντροπία, τροπολογία

B5

Με τις λέξεις αυτές εξασφαλίζεται η συνοχή της παραγράφου, μία από τις κύριες αρετές της.
Το όμως δείχνει αντίθεση? δείχνει σαφέστερα την αντίθεση διανοούμενου και απλώς μορφωμένου, λόγιου.
Το ή είναι διαζευκτικό, δηλώνει τη διάζευξη στις ιδιότητες που δεν πρέπει να περιμένει κανείς από το διανοούμενο.
Το γιατί, αιτιολογικός σύνδεσμος, λειτουργεί παρατακτικά (εισάγει κύρια πρόταση μετά από τελεία) και επεξηγεί τα προηγούμενα.
Το αλλά, αντιθετικός σύνδεσμος, δηλώνει αντίθεση.
Το με άλλα λόγια επεξηγεί, επιτρέπει την επαναδιατύπωση όσων ιδιοτήτων αποδόθηκαν πριν στο διανοούμενο.

Γ.

Η συγκρότηση της ομάδας και η οργάνωση της σ' ένα δομημένο σύνολο διευκόλυσε την πολιτιστική πράξη και εξέλιξη. Όλος αυτός ο αγώνας και οι κατακτήσεις οφείλονται στην κοινή δράση των μελών της ομάδας. Ανάμεσα όμως στους πολλούς ορισμένοι ξεχωρίζουν, χάρη στα ιδιαίτερα τους προσόντα? αναδεικνύονται σε ηγετικές φυσιογνωμίες και καθορίζουν τη σκέψη και τη δράση της εποχής τους. Είναι οι πνευματικοί ηγέτες που σφραγίζουν το ιστορικό δράμα.

Όσο η επιστήμη και η τεχνολογία προοδεύουν, τα φαινόμενα της πραγματικότητας γίνονται πιο πολύπλοκα τόσο αναδύεται πιο κρίσιμος ο ρόλος της πνευματικής ηγεσίας. Ιδιαίτερα σήμερα που τα προβλήματα είναι οριακά και τα περιθώρια ελπίδας στενεύουν, η κοινή συνείδηση, κυρίως οι νέοι άνθρωποι, προσβλέπει στην καταλυτική παρουσία των διανοούμενων.

1. Οι διανοούμενοι αναδεικνύονται σε θεματοφύλακες της ελευθερίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εκφράζουν θαρραλέα τις απόψεις τους και μάχονται εναντίον όσων απειλούν τον άνθρωπο.

2. Καθοδηγούν και οργανώνουν τη συλλογική δράση. Για να εμπνεύσουν την νεολαία καταθέτουν τη γνώση τους, δημοσιεύουν τα επιτεύγματά τους, πυροδοτούν το διάλογο? απεχθάνονται το μονόλογο, τα κηρύγματα και τους αφορισμούς. Δρουν αλτρουιστικά παραμένοντας σεμνοί. Συγκινούν μ' αυτό τον τρόπο τους νέους που διαθέτουν –αλώβητη ακόμη από την κοινωνική αλλοίωση– την ανάγκη της συλλογικότητας.

3. Είναι ασυμβίβαστοι, ανυποχώρητοι σε πιέσεις και υπερασπίζονται σθεναρά τον αγωνιζόμενο νέο άνθρωπο. Οι δικές τους κατακτήσεις είναι κατακτήσεις της ομάδας και δείχνουν το δρόμο προς την τελείωση. Μπορούν λοιπόν να καθοδηγούν τον αγώνα των νέων, να του δίνουν περιεχόμενο και μορφή, στόχους και στρατηγική ώστε να μην αναλώνονται σε άσκοπες ενέργειες, να μην ξοδεύονται και άρα να απογοητεύονται ή να παραιτούνται.

4. Οι ευθύνες τους πολλαπλασιάζονται ανάλογα με το μέγεθος των απειλών. Έτσι βασικό τους χρέος είναι η υπεράσπιση της δημοκρατίας, της ισότητας, της ελευθερίας, της αξιοπρέπειας. Αγωνίζονται για την ειρήνη, τη δικαιοσύνη, την παγκόσμια συμφιλίωση. Με τέτοιους, μάλιστα, αγώνες πρωτίστως συνδέθηκαν.

5. Σήμερα που πολλά παραδοσιακά προβλήματα έχουν λυθεί ή μεταλλαχθεί και νέα έχουν γεννηθεί μεταβάλλεται η φυσιογνωμία και η ευθύνη των διανοούμενων. Πέρα από τους φιλοσόφους, τους πολιτικούς και τους καλλιτέχνες αναδεικνύονται σε διανοούμενους και οι τεχνοκράτες ή οι ειδικοί επιστήμονες. Είναι αυτοί που με τον σοβαρό, πειστικό και έγκυρο λόγο τους προτείνουν λύσεις στα

σημερινά ερωτήματα ή αδιέξοδα: την ισχύ της τεχνολογίας και την απειλή που αυτή αντιπροσωπεύει για τη μόρφωση, την επαγγελματική απασχόληση, την ψυχαγωγία και τον ελεύθερο χρόνο, τη σωματική και συναισθηματική υγεία, τη ζωή τελικά του νέου ανθρώπου.

6. Η αλαζονική τεχνολογική πρόοδος αποθεώνει τα υλικά αγαθά και απειλεί την ανθρωπότητα με εξανδραποδισμό, ώστε χρειάζεται τη συγκροτημένη και νηφάλια αντιμετώπιση που μπορεί να προτείνει ο ειδικός. Η οικολογική κρίση και η αυξανόμενη ένταση στις μεγαλουπόλεις αντιμετωπίζονται με συγκεκριμένες προτάσεις.

7. Η ενίσχυση της εξουσίας από τα τεχνικά μέσα θέτει ένα νέο ζήτημα ελευθερίας και δημοκρατίας. Ο καταϊγισμός της πληροφόρησης απειλεί και την αλήθεια και τις σχέσεις των νέων. Απέναντι σ' αυτά δεν αρκεί η άρνηση ούτε η αόριστη απόρριψη. Η αναγκαιότητα των τεχνολογικών επιτευγμάτων για μία ποιοτική ζωή απαιτεί προτάσεις ορθής χρήσης και ανθρωπιστικών επιλογών.

8. Τέλος η καθοδήγηση των διανοούμενων είναι αναγκαία για να σφυρηλατηθεί ο ουσιαστικός διεθνισμός, να προσδιοριστεί ο σύγχρονος ανθρωπισμός, να εξισορροπηθεί η πρόοδος και η παράδοση ώστε να αποκτήσει ένα ουσιαστικό περιεχόμενο η ζωή των νέων που άλλωστε αντιστοιχεί με το μέλλον της ίδιας της ανθρωπότητας.

Σήμερα που οι νέοι πορεύονται σ' έναν κόσμο στερημένο από ιδανικά, με ακρωτηριασμένη την ικανότητα να ονειρεύονται έχουν, περισσότερο από ποτέ, την ανάγκη να καθοδηγούνται, να εμπνέονται, να μαγεύονται από ιδέες και ανθρώπους. Να μαθαίνουν να ζουν με αξιοπρέπεια και τελεσφόρα αγωνιστικότητα.